

על גישת הרבי מסטמר ז"ל להצלת יהודים בארץ ישראל ועל שלושת השבועות

לעורך 'המעין' שלום.

א. ב'המעין' האחרון (גיל' 221) עמודים 4-5 הביא כבוד הרב העורך נ"י מכתב מת"ח חשוב ז"ל (הרב יהושע הוטנר), ובו קטע אשר לפי דעתי אם היה הרב העורך חושש לכבודו של ת"ח זה לא היה מדפיס אותו. וז"ל: 'האפשר ומותר להסתמא בשתי עיניים ולא לראות את נס ההצלה וכו' רק משום שהרבי מסטמר ע"ה החליט כי כל פגיעה והרג ביהודים הוא מעשה הקב"ה, וכל ישועה והצלה ליהודים כמו במלחמת ששת הימים וכיו"ב זה מעשה שטן דווקא?' ברור לי שהכותב לא הכיר את הרבי מסטמר ע"ה ולא את שיחו, וכתב דברים בשמו כפי שהציגה אותו העיתונות החילונית השונאת את הקב"ה ואת תורתו ואת כל שומרי התורה והמצוות מבלי הבדלי השקפות. מי שמכיר את דעת הרבי מסטמר יודע כי הדברים ממש הפוכים. אין כאן המקום להאריך, אבל אביא קצת מלשונוותיו בהקדמת הקונטרס שלו הידוע 'על הגאולה ועל התמורה', שנכתב לאחר מלחמת ששת הימים:

מן הרשעים לא באו אלא הצרות והתלאות, וההצלה באה מהשי"ת, אלא שע"י העוונות המרובים ניתן רשות להס"מ להכניס בזה צורתו כאילו מהם ומחילותיו באה וכו'. (עמ' יז)

ועוד: ובאמצע המלחמה בוודאי לא היה דרך אחר אלא להתאמץ בתפילה עבור ישראל, שלא יהיו טרף לשיניהם, ולא יבואו לידי כליה ח"ו באופן נורא. והשי"ת ברוב חסדיו, אשר לא כלו רחמיו, לא רצה בכליון בעוון האפיקורסים המחטיאים את ישראל בנפשות ומציתים את האש, והציל את שארית הפליטה וכו'. ואולי גם התפילות, שהרבינו להתאמץ עבורם בתפילה בכל תפוצות ישראל, הם שעמדו להם, בצירוף זכות של תשב"ר וכו' וזכות בני ישראל הכשרים וכו' ושפכו לבם כמים לפני השי"ת וכו', בשביל זה נתבטלה אז הגזירה שבאה ע"י האפיקורסים האלה עורכי המלחמה. (עמ' יג)

ועוד שם: אבל הרבה והרבה יותר מהם עושים המחוצפים והאפיקורסים המופקרים בזמנינו, א"כ הן המה הגורמים להאש הנורא שהביא כ"כ פחד ובהלה ואיבוד הרבה נפשות מישראל, והקולר תלוי בצוארם. ע"כ. (עמ' יב)

ב. ב'המעין' האחרון התפרסמו גם תגובות על מה שנדפס ב'המעין' שלפניו ע"י ר"מ קליין בעניין שלוש השבועות מלשון רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו 'ערות דבש' (חלק ב דרוש ו): כבר נודע מה שכתוב בזהר חדש וכו', ולכך רבי עקיבא תיכף אחר החורבן התחיל לומר משיח על בן כוזיבא וכדומה כולם כדי לחזק וכו'. ע"כ. וכתב על זה הרב מיכאל קליין: והנה

דברי היערות דבש הם דברי פלא. אם רבי עקיבא ידע מתחילה שבן כוזיבא אינו משיח - למה תמך בו במרד במלכות רומי. **איך לא חשש לסוגיית השבועות** שבמסכת כתובות דף קיא. ומכאן ראייה שהשבועות אינן הלכה, ואינו מעכבות כל מעשה טוב למען עם ישראל. ושלא כמערערם על כך פעם אחר פעם. עכ"ל.

אולם הבעיה של שלוש השבועות בדברי 'יערות דבש' כאן היא בעיה משנית וזעירה, לעומת בעיה אחרת חמורה מאוד שיש בדברים אלה של ר"י אייבשיץ. מה שר"י אייבשיץ כותב כי רבי עקיבא 'התחיל לומר משיח על בן כוזיבא', היינו שקרא 'משיח' למי שאינו משיח אלא משיח שקר **כשהוא יודע שאינו משיח**, זהו דבר איום ונורא! ואין על כך התנצלות שעשה כן למען עם ישראל. יתר על כן, אם נשאיר את הדברים כמו שהם, הרי אנו נותנים חרב ביד הלוחמים נגד רבי יהונתן ואומרים עליו שהחזיק במשיח השקר הידוע, וח"ו שרבי יהונתן יאמר או יכתוב כדברים האלה.

אין לנו אלא לומר שיש כאן טעות סופר, או שאינשי דלא מעלי הכניסו דברים לתוך דבריו [שהרי הספר נדפס אחרי פטירתו]. דוק ותראה שיש כאן הטעאה מאנשי הדור הרע ההוא, שהרי כך כתוב שם: התחיל לומר משיח על בן כוזיבא **וכדומה כולם** כדי וכו' - מה זה 'וכדומה' [ומה זה 'כולם'], הלא רבי עקיבא אמר כן רק על בן כוזיבא? ואין זה אלא שאנשים אלה גם הוסיפו 'וכדומה, כולם' כדי לכלול בדבריהם גם את משיח השקר של זמנם!.

וצדק החכם פריש נ"י בתגובתו ב'המעין' האחרון שהדברים 'אינם מדויקים', והביא ממקום אחר ב'יערות דבש' שכותב **'טעה** בבן כוזיבא'. וממילא אין מכאן ראייה שדעתו ז"ל היא 'שהשבועות אינן הלכה'.

ועי' בדברי ר' יהונתן אייבשיץ בספר 'אהבת יהונתן' על הפטרות (הפטרות ואתחנן ד"ה על הר גבוה): דכנסת ישראל צווחה באלה ובשבועה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה נגד קיבוץ ישראלי, באם שהכל נועדו יחדו לילך לירושלים, וכל האומות מסכימים, אפ"ה צווחה חלילה שתלך שמה, כי הקץ סתום, ואולי אין עתה הזמן האמיתי וכו' (והביא את דבריו הרבי מסטמר בספר 'דברי יואל' על פרשת דברים).

אמנם בין כך ובין כך - הרי יש בזה דעות בין חכמי הדור, וכל חכם מחכמי הדור אומר כפי הבנת קודשו, וגם לוחם בעד דעתו. ואנו אנשים קטנים אין לנו להתרגש אם נמצא בספר אחד האומר כך או האומר בהיפך, אפילו משל גדולי ישראל. ולשונו של החכם המעיר בחתימת דבריו 'ושלא כמערערם על כך פעם אחר פעם' - כתוב בלשון גלגול, ואין לו טעם.

אגב אביא את לשון הרבי מסטמר ז"ל ב'יואל משה' מעניין טעות ר"ע בבן כוזיבא, וז"ל [מאמר א סימן לח]: ובעת שעמדתי על קברו של רבי עקיבא כשהייתי בקיץ זה [תשי"ט] בטבריא עלה בדעתי איזה רעיון לתרץ דברי רבי עקיבא שלא טעה, אלא היתה סיבה גדולה מן השמים לדרוש אז כן, וחשבתי טעם נכון בדבר, אלא שאין רצוני להאריך בזה כעת. ובאמת

1 ולהלן יישבתי את העניין באופן אחר.

אין אתנו יודע עד מה, ועמקו דרכיהם של התנאים הקדושים ואנחנו לא נדע, והנגלות לפנינו דברי חכז"ל - שהיה אז מכשול נורא ואיום ר"ל מהטעות של דחיקת הקץ וכו'. ע"כ.

וב'דברי יואל' (פרשת שמות עמודים נ-נב; דרושים שנרשמו ע"י תלמידים מה ששמעו מפיו), אשר שם באו הדברים מבוארים, כתוב [בקיצור הדברים]: ...ובדרך זו אפשר לפרש את המדרש שלח נא ביד תשלח, ביד מי, ביד רבי עקיבא (הובא בילקוט), ויובן עפ"י מה שאמרתי לפרש בעת עומדי על יד קבר ר"ע, עלה ברעיוני להסביר עניין פלא, דאיך יתכן שהניחו מן השמים לר"ע שיטעה בכן כוזיבא שהיה משיח שקר ור"ע דימה ואמר עליו שהוא משיח וכו', הלא כתיב לא יאונה לצדיק כל און וכו'. וחשבתי לתרץ דברי ר"ע שלא טעה [טעות מעצמו], אלא היתה סיבה גדולה מן השמים שידרוש עליו סמוכין מן התורה, והיתה דעתו עפ"י התורה להחזיק אותו למשיח וכו'. ואפשר דע"י הוראתו של רבי עקיבא היתה הצלה פורתא לכלל ישראל, שלא היה החרון אף בשלימות ח"ו להשחית את הכלל כולו. הגם שהיה חורבן גדול ונורא וכו', מ"מ היה קצת המתקה והתנצלות נגד החרון אף והמקטרג, להקל קצת מגזירת החורבן - על כי היה בהסכם ההוראת רבי עקיבא, וכח תורתו של ר"ע עמד נגד המקטרג, וע"י זה נשארו הרבה צדיקים ותנאים וכו'... אף דאין הלכה כר"ע בזה וכו', עכ"פ מהניח כח ההיתר לאותה שעה ולאותה הוראה שהורה בו להקל קצת מגזירת החורבן וכו'. וכדי שלא יטעו בהוראתו גם להבא על כן אסתייע מילתא וחזר בו, ולא הביאו בגמרא דעתו, ואידיחי מהלכה, אבל מעיקרא **נסתבב לידו מן השמים טעות זה בשביל הצלת ישראל**.

והנה ביארנו לעיל דמשרע"ה רצה להמתיק גזירת הגלות, והתפלל שיגאלו ישראל מיד גאות עולם, וזה היה טעם סרבנותו, ואיתא במדרש שהראהו הקב"ה כל חכמי הדורות, עד שראה את ר"ע, והשיג שר"ע עתיד להסכים בהוראתו להקדים את הגאולה לפני הזמן וכו', **ורבי עקיבא הכניס עצמו לסכנה זו של דחיקת הקץ לטובת הצלת ישראל כנ"ל** וכו', ואפשר דע"כ רצה לשתף עמו וזכות ר"ע, וחשב דשניהם כאחד יוכלו להקדים את הגאולה, וע"כ אמר שלח נא ביד תשלח - ביד ר"ע, שלא מצא מסכים לפעולה זו אלא ר"ע שהורה כן לטובת ישראל כנ"ל וכו'. ע"כ. והדברים מבהילים ונפלאים.

ומעתה יתכן כי זו היא כוונת הר"ר יונתן ביערות דבש, ואין כל קושיא עליו, ודוק. ומה שכתב שם 'וכדומה, כולם' - כבר שלח לי הרב העורך נ"י שיש לפרש כוונתו על עוד חכמים מחכמי הדור שסברו כמו רבי עקיבא [או שהכוונה על מה שכתב שם בתחילה: 'שרבים אמרו קיצים, חכמים ראשונים ואחרונים', עיי"ש]. ועכ"פ אחרי שיש לנו ישוב בעיקר דבריו, הכל על מקומו יבוא בשלום.

בברכה ובכבוד

יעקב קאפיל שווארץ

תגובת הרב מיכאל קליין: א. הרב שווארץ כתב שלומר שרבי עקיבא אמר שכן כוזיבא הוא משיח למרות שידע שאינו משיח - זהו **דבר איום ונורא**. אך כשהדברים נאמרים לצורך גדול וכדברי רבינו יהונתן לא ברורה חומרת העניין. ב. מה שדימה את זה לחיזוק שבתי צבי שר"י, אינו מובן, שהרי שבתי צבי המיר את דתו, וגם לפני שהמיר את דתו עבר על איסורים רבים ועשה רעה לעם ישראל, משא"כ בן כוזיבא שהשתדל לעזור לעם ישראל בתקופתו ככל יכולתו. ג. מה שהעיר על הלשון "וכדומה **כולם**" - מתוך הקשר הדברים פשוט שהכוונה על כל הצדיקים שחישבו קיצים וכן"ל. ד. מה שהביא מדברי ה'אהבת יהונתן' על הפטרת ואתחנן - כבר דשו בו רבים, ראה למשל מה שליקט בעניין זה הרב יעקב זיסברג בספרו נחלת יעקב חלק ב.

* * *

על היחס ליום העצמאות בגולה בשנת תש"ח

לעורך רב שלומות.

קראתי בעניין רב את מכתבי רא"מ בלך ור"י הוטנר זצ"ל בעניין היחס ליום העצמאות ('המעין' גליון 221 ניסן תשע"ז עמ' 36), ונזכרתי במה שחוויתי בעצמי ביום העצמאות תש"ח בעיר מולדתי סטרסבור שבצרפת, בעודני בחור צעיר. רב בית הכנסת של קהילת 'עדת ישראל' (הקהילה ה'חרדית' של סטרסבור) היה הרב אברהם דוד הורוביץ זצ"ל (תרע"ב-תשס"ד), שבשנת תשל"ט עלה לארץ ומונה כחבר הבד"ץ של העדה החרדית בירושלים. הוא היה ניצול שואה חסיד ויז'ניץ שהגיע לצרפת מהונגריה, ובהמשך נבחר גם לאב ביה"ד של העיר. כאשר נודע לקראת שבת על הקמת המדינה הורה הרב הורוביץ לשליח הציבור של קהילתו לברך ברכת 'שהחיינו', להתפלל תפילה חגיגית, ולומר הלל עם ברכה. הרב הסביר בהתרגשות למתפללים שהקמת המדינה היא נס גדול של הצלת יהודים רבים, ועל כך יש להודות לה'.

הרב הורוביץ היה קשור גם לאדמו"ר מסטמאר זצ"ל. בשנה הבאה, שנת תש"ט, כבר הורה לא לומר שום תפילה חגיגית ביום העצמאות, בשל עמדת הרבי מסטמאר שיש לראות בהקמת מדינת ישראל מאורע שלילי. ואכן, מאז נהגה קהילת 'עדת ישראל' כפי הוראת הרב אברהם דוד הורוביץ, וכפי שנהוג בדרך כלל במגזר החרדי, לא לציין בשום צורה שהיא את יום העצמאות.

זו הייתה כמובן זכותו של הרב הורוביץ לקבל את דעת רבו האדמו"ר מסטמאר, וזכותה וחובתה של הקהילה לקבל את דעת רבה, אולם אי אפשר לשכוח את היחס הספונטני של רב הונגרי ניצול שואה לשמע הבשורה על הקמת המדינה.

משה אורן

* * *

עוד על הגולם מפראג

למערכת הקובץ הידוע והחשוב 'המעין' שלום.

ראיתי ב'המעין' (גיליון 220, טבת תשע"ז [נז, ב], עמ' 94 ואילך) מאמר על אודות הגולם מפראג, ובו מסיים המחבר את העניין בכך שהגולם לא היה אלא אוטיסט אומלל, עיי"ש. והנה כל אחד יכול לכתוב תיאוריות, אבל מי שם את מחבר המאמר לאיש שר ושופט לכתוב שיזוהו הסיוס' של הפרשה? גם אני כתבתי בנושא זה בספר מגילת איבה להתויו"ט מהדורתו (ירושלים תשנ"ט), וכעת הוספתי על כך. לדעתי הגולם מפראג היה ונברא, וכדלהלן.

אמרו בסנהדרין דף סה, ב, רבא [יש גורסים רבה] ברא גברא, שדריה לקמיה דרבי זירא, הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה, אמר ליה מן חבריא את - הדר לעפריך. ופרש"י, [ברא גברא] על ידי ספר יצירה, ולא היה בו [כח ה]דיבור, והוא נברא על ידי החברים. על כן בטלו [ר"ל המיתן] על ידי דיבורו. מבואר בגמ' שאפשר לברוא אדם כזה, ואפשר גם לבטלו. וידוע מש"כ בתשובת חכם צבי סי' סג שזקנו אב"ד חלמא עשה גולם, והובא במשנה ברורה סי' נה ס"ק ד וז"ל, אדם הנוצר ע"י ספר יצירה אם מצטרף לעשרה ולכל דבר שבקדושה, עיין בתשובת חכם צבי סי' ס"ג, ובספר עיקרי דינים מה שכתב בעניין זה. ע"כ. והמהר"ל היה קודם לזקנו של החכם צבי. וידוע שהגר"א התחיל לברוא אדם קודם בר המצוה שלו, אך הפסיק באמצע, כמו שאמר בעצמו להגר"ח וולאזינר ז"ל. וא"כ אין שום קושי להאמין מה שמורגל בפי כל על קיומו של הגולם מפראג, אך אין חובה להאמין במעשיות שנכתבו על הגולם בספר 'נפלאות מהר"ל', שבספר באוצר הגדולים ח"ו עמוד קג כתב ש'שיפר הלשון', ובקונטרס 'ספר יצירה' כתב שהוא מזויף, אבל גם הוא מודה בעיקר הדברים שהמהר"ל ברא גולם, מה שהיה דבר מפורסם בעת ההיא, ולא חלק אלא רק על כמה מהפרטים שסופרו בספר 'נפלאות המהר"ל'. תדע, שבספר 'מופת הדור', תולדות הנודע ביהודה לרי"א קמלהר (תרס"ג, סוף פ"ג הגה את יא), הובא בספר 'שלמי תודה' לפורים (בני ברק תשס"א עמ' לו), סיפר כבר מזה, והוא נדפס שש שנים לפני שיצא לאור 'נפלאות מהר"ל' (ועי' בספר שערי ראובן, ירושלם תשס"ח, עמוד רעא-רעב).

ובשום אופן אין ללגלג על דבר המפורסם בישראל, והוא כעין מה שכתב הראב"ד בריש ספר הקבלה כי לא נחלקו רק במה מדליקים, אבל לכולי עלמא מדליקים, ולא נחלקו רק מאימתי קורין את שמע, אבל לכו"ע קורין. והכי נמי לא נחלקו רק על הפרטים שבמעשה הגולם מפראג, אבל הוא היה ונברא, ומה שמקובל בישראל אמת, והוא חלק מהמסורה שלנו, ולדאבוני יש שנשתבשו בזה.

והרב החכם שי"ר מפראג כתב שהמהר"ל לא עסק בקבלה ולא עשה גולם, אלא חכם אחר

והוא רבינו התויו"ט. וראיתי מובא בשם אדמו"ר הרי"צ מליובאוויטש ז"ל (ליקוטי דיבורים תשמ"ט, ע' במגילת איבה מהדורתי עמ' קיז הע' יא) וז"ל, הגאון בעל תויו"ט כשהיה כבר בן חמישים ומפורסם בגאונותו נכנס ללמוד שלוש שנים בישיבתו של רבי אליהו בעל שם מווארמס וכו', ובבואו לפראג החזיק ללמוד את תורת הקבלה כפי שהורוהו ר"א בע"ש וכו'. עכ"ד. והדברים ככתבם לא יתכנו, כי כשהיה רבינו בעל התויו"ט בן חמישים שנה, היינו בשנת שפ"ט, אירע מעשה המסירה שסופר במגילת איבה, ובה מספר קורותיו בפרטות, ואם שלוש אלה השנים היה בווארמס למה אינו מזכירן? ועוד, דהרי אז עזב כבר את פראג! גם ידוע שאם כי רבינו היה גדול בקבלה - היה זה רק לעצמו, אבל החזיק בכל כוחו שלא ללמד קבלה ברבים, וכמו שכתב שם באות עב ובאות פח ובאות קל. ויש כותבים שיש טעות בשנה, וכשהיה רבנו בן ארבעים למד לפני ר"א בע"ש. ויש כותבים שהר"א בעל שם ז"ל שלכו"ע ברא גולם בא לפראג בשנת שפ"ג או שפ"ד עם ישיבתו ואז למד התויו"ט עמו, ויתכן מאוד שברא אז את הגולם כיון שהיה נצרך שם בריה זו להציל מרשעת הגוים. ויתכן גם לעשות פלגינן דיבורא - שהגולם מפראג היה ונברא, רק אינו מעשה ידי המהר"ל, שכבר נפטר ט"ו שנים קודם, אלא מעשה ר"א בע"ש עצמו, ועכ"פ הוא הגולם מפראג. ואולי המסורת היא על המהרא"ל בפראג, ר"ל מה"ר אליהו לונץ, הוא ר"א בע"ש מחלם. ושוב מצאתי שכ"כ בהגהת 'מקדם לעין' על ספר מדבר קדמות להחיד"א, מערכת י אות כז, שר' אליהו בעל שם ז"ל עשה את הגולם בפראג, ועיי"ש.

ולא את כבוד הגולם אנו מבקשים, אלא את כבוד המסורת המקובלת בכלל ישראל.

יעקב ירוחם וורעשנער

* * *

עוד בעניין הגאון מהרש"ם זצ"ל והיתר המכירה

ב'המעין' גיליון 211 (תשרי תשע"ה; נה, א) עמ' 8-11 הציג ידידי הרב יהושע בן מאיר נר"ו מכתב מכת"י מאת חתן בתו של מהרש"ם מברעזאן זצ"ל, הרב צבי הירש קלינגברג זצ"ל אב"ד לאנטשין. את המכתב שיגר הרב קלינגברג למרן הראי"ה קוק זצ"ל בט"ז לחודש אדר ראשון שנת השמיטה תרצ"ה, ובו סיפר לו שלפני למעלה מי"ד שנה, לקראת שנת השמיטה עת"ר, מהרש"ם ביקש ממנו לבקש בשמו מהראי"ה את הנימוקים להיתר-המכירה שהנהיג, וכשקיבלם הוא התבטא שהוא מסכים עמו להלכה, אלא שאינו רוצה להתערב בדבר מפני בעלי מריבה ומחלוקת. ובלשונו:

...עוד בנעורי כשהייתי משמש לפני ולפנים לפני כ"ק אדוני מורי חותני זקני הגאון המובהק המפורסם מהרש"ם הכהן מברעזאן זצלה"ה, זכיתי אז להחליף מכתבים עם כבוד הדרת גאונו שליט"א, וזה היה כמדומה בשנת עת"ר [למעשה - תרס"ט,

ראה להלן. י"ק], ואז היה סואן רעש במחנה העברים על דבר השמיטה בארץ הקודש, וכבוד הדרת גאונו שליט"א התיר אז ע"י מכירה לנכרי, וקמו עליו בעלי חיצים, ואז פקד עלי אדמוח"ז הגאון הנ"ל זצ"ל שאכתוב בשמו לכבוד הדרת גאונו שליט"א שהיה אז אב"ד ביפו עיה"ק שכבוד הדרת גאונו שליט"א ימחול לכתוב לו טעמו ונימוקו על מה שהתיר. **וכשבאת תשובת הדרת גאונו שליט"א, הנני מעיד עלי שמים וארץ שאמר לי אז אדמוח"ז הגאון הנ"ל בזה"ל, הנני רואה את דבריו כנים ואמיתיים להלכה, אך שאין רצוני עוד להתערב בדבר מפני בעלי מריבה ומחלוקת שאינם מודים על האמת.** וכעין זה שמעתי ממנו בענין תכלת, כי בצינעא ראיתיו לובש טלית עם ציצית תכלת אך לא בפרהסיא'...

הרב בן מאיר שיער כי תשובת הראי"ה שהביאה להסכמת מהרש"ם היא התשובה המודפסת באגרות הראי"ה ח"א סי' רז עמ' רנז-רנט. תשובה זו שלח הראי"ה אל מהרש"ם בט' בתמוז תרס"ט, כשהוא רושם לו בה את הנימוקים שלו להיתר המכירה אחד לאחד בטוב טעם ודעת.

בימים אלו עומד אחד מיוצאי ירכו של המהרש"ם, הרב מאיר הכהן שבדרון נר"ו ממודיעין עלילית, בעיצומה של מלאכת עריכת ספר ביוגרפי על זקנו המהרש"ם. הוא מצא שבהקדמה לפאת השולחן הלכות שביעית עם פירוש בית רידב"ז (ירושלים תער"ב. עמ' 19-18 באוצה"ח) מודפס מכתב חריף של זקנו, ובו הוא מעיד על עצמו ששלח מכתב להראי"ה שבו הוכיח אותו על הסכמתו להיתר המכירה, עם אולטימטום שאם לא יסוג מהיתרו - יוציאו איסור גורף על צריכת היינות והאתרוגים של ארץ ישראל. וזה לשון המכתב:

ב"ה שוכט"ס לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון החריף ובקי כש"ת מו"ה נחום וויידנפעלד נ"י אבד"ק דאמבראווא². אחדשה"ט הנני בזה להודיעו... **והנה בשבוע העברה ערכתי מכתב אמיץ להרב מיפו ת"ו והוכחתי על פניו איך ערב בעצמו להוציא היתר, וכתבתי שאם לא יתקן כולנו נצא לאסור כל היינות והאתרוגים מארצנו הקדושה, וייצא שכרם בהפסדם.** יאבה נא הדרת גאונו לכתוב להגאון הגדול רידב"ז שליט"א את דברי מכתבי זה, חבר אני לכל אשר יראוך, וגם הנני נותן הרשות לחתום שמי בהסכמה לסיוע לקונטרס השמיטה. והנני ידידו הדורש שלומו באהבה רבה ואהבת עולם, הק' שלום מרדכי הכהן אבד"ק ברעזאן והגליל

לכאורה מכתב זה אינו עולה כלל בקנה אחד עם עדותו של הרב קלינגברג:

אולם עם קצת התבוננות נראה בפשטות שלא זו בלבד שאין כל סתירה בין המכתבים, אלא שהם אף משלימים זה את זה. המכתב המודפס בהקדמת בית רידב"ז נמצא בין למעלה משלושים מכתבים מאת רבנים שונים, שהתקבלו בשנים תרס"ט-ת"ר. יש להניח שמכתבו

2 הגר"נ וויידנפלד שלח לרבנים רבים קונטרס שלו עם קונטרס מאת הרידב"ז ובהם בקשה לתמוך בחקלאים שובתי השביעית בארץ הקודש, ולכן רוב המכתבים בהקדמה הנ"ל ממוענים אליו.

של מהרש"ם להגאון רבי נחום ויידנפלד זצ"ל התקבל בקיץ תרס"ט, כאשר זמן קצר קודם למשלוח מכתב זה הוא שלח ע"י חתן בתו את המכתב עם האולטימטום להראי"ה, כפי שהוא מעיד. עם קבלת המכתב השיב הראי"ה בט' בתמוז למהרש"ם את המכתב הנ"ל המודפס באגרות הראי"ה, ואחרי ההתבוננות בדברי תשובתו חזר בו מהרש"ם, והודיע ששוב אינו רוצה להתערב בנושא זה. ואכן, מאז ועד לפטירתו שנה וחצי מאוחר יותר, בט"ז בשבט תרע"א, איננו מוצאים יותר שום התבטאות ממנו בנושא השמיטה, ולמרות שעברה שנת השבע ובארץ ישראל הנהיגו את היתר המכירה הוא לא אסר את היינות והאתרוגים של ארץ-ישראל. מדוע אם-כן לא טרח מהרש"ם לנסות למנוע את הדפסתו של המכתב הראשון, המציב אותו בחזית הלוחמים כנגד הראי"ה? יתכן שכפי שכותב הרב קלינגברג לא רצה מהרש"ם יותר להתערב בעניין כלל, והחליט לקיים בעצמו "שב ואל תעשה עדיף". יש לזכור שעיקרו של המכתב הוא תמיכה בסיוע לשובתי השמיטה באה"ק, ובכך בוודאי המשיך המהרש"ם לתמוך.

מכל הנ"ל ניתן להסיק שבתחילה יצא מהרש"ם בסגנון חריף כנגד היתרו של הראי"ה, אבל לאחר שקיבל ממנו את נימוקיו להיתר ונוכח בצדקת דרכו חזר בו והסכים לדעתו. מהרש"ם החליט לא להתערב יותר בנושא זה כדרכו שלא להיות שותף במחלוקות הלכתיות-ציבוריות, וכדברי חתן בתו בשמו: 'אין רצוני עוד להתערב בדבר מפני בעלי מריבה ומחלוקת'...

הק' יואל קטן

